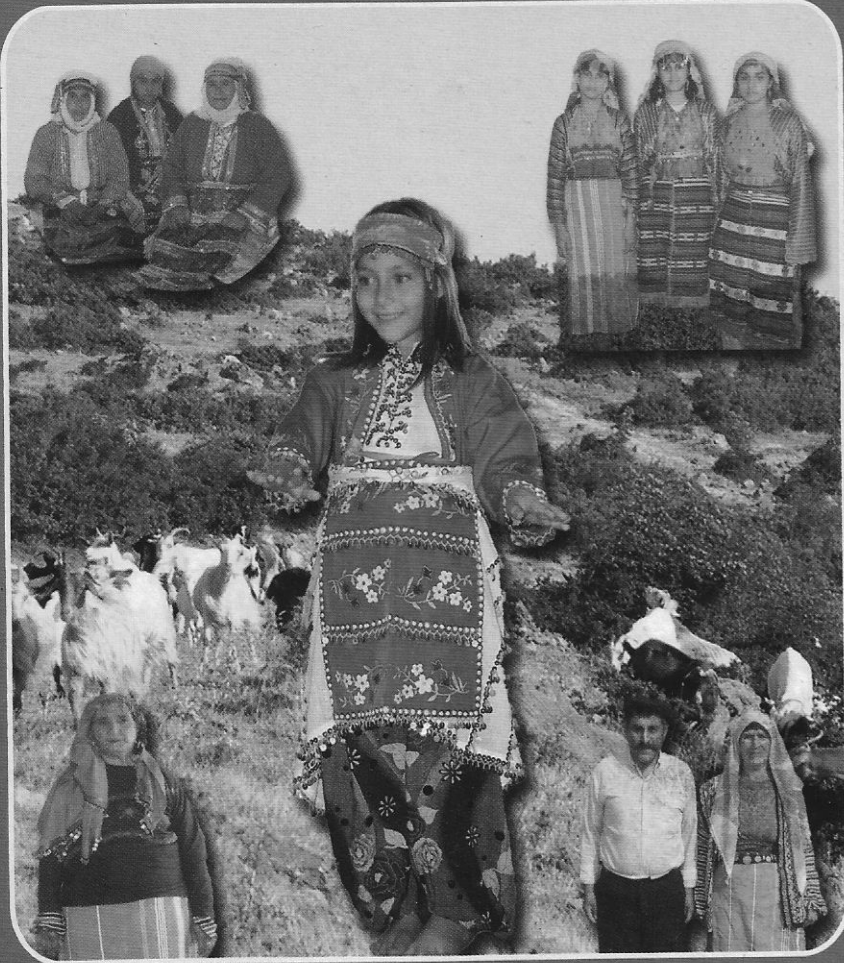

ISSN
1306-8253

TÜRK KÜLTÜRÜ ve HACI BEKTAŞ VELÎ

Araştırma Dergisi Research Quarterly

GÜ
HAM

Güz / autumn 2006 / 39

Gazi Üniversitesi
Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî
Araştırma Merkezi

TÜRK KÜLTÜRÜ
ve
HACI BEKTAŞ VELÎ

Araştırma Dergisi
Research Quarterly

Güz
Autumn 2006/39

Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi

Yıl: 13 • Sayı: 39

Temmuz-Ağustos-Eylül- 2006

**Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli
Araştırma Merkezi Adına**

Yayın Sahibinin Adı / Owner

Prof. Dr. Kadri YAMAÇ

(Gazi Üniversitesi Rektörü)

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / General Manager

Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Yayın İdare Merkezi Adresi / The Address of Publishment Centre
Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi
Gazi Üniversitesi Rektörlük Kampüsü, Araştırma Merkezleri Binası, Nu: 11
06502 Teknikokullar / ANKARA

Yayın İdare Merkezi Telefonu / The Telephone of Publishment Centre
0312 222 70 16

Belge Geçer / Fax
0312 222 70 16

Elektronik Posta / E-mail
hbektasdergi@gazi.edu.tr
Web: www.hbektas.gazi.edu.tr

Yayının Türü / The Type of Publishment
Yerel Süreli Yayın (3 Aylık)

Basımcının Adı / The Name of the Publisher
Medivizyon Prodüksiyon Ajans Reklam
Bilişim Hizmetleri Turizm San. Ve Tic. LTD. ŞTİ.

Basımcının İşyeri Adresi / Office Address of Publisher
Koza Sokak No: 144/6
06700 Gaziosmanpaşa / ANKARA

Basımcının Telefon Numarası / The Phone Number of The Publisher
0312 447 46 54 (pbx)

Basım Tarihi ve Basım Yeri / The Publishment Date and Place
30.10.2006
Şahiner Matbaası Tel: 0.312 384 67 75

Editör / Editor
Yrd. Doç. Dr. Fatma Ahsen TURAN

Genel Yayın Yönetmeni / General Editor
Tuncay BÜLBÜL

Danışmanlar / Advisory Board
Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL / (Başkent Üniv.)
Prof. Dr. Alemdar YALÇIN / (Gazi Üniv.)
Prof. Dr. Mehmet ŞEKER / (9 Eylül Üniv.)
Prof. Dr. Belkıs TEMREN / (Ankara Üniv.)
Prof. Dr. İbrahim ARSLANOĞLU / (Gazi Üniv.)
Doç. Dr. Ahmet DOĞAN / (Karadeniz Teknik Üniv.)
Dr. Éva CSÁKI (Macaristan)

Yazı Heyeti / Referees
Prof. Dr. Şükrü ELÇİN
Prof. Dr. Mürsel ÖZTÜRK
Prof. Dr. Zafer İLBARS
Prof. Dr. Hasan ONAT
Prof. Dr. Çağatay ÖZDEMİR
Yrd. Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ
Ahmet AKSARAY
Uğur SÜMER

Bu Sayının Ek Yazı Heyeti Üyeleri / Referees
Prof. Dr. Ethem Ruhi FIGLALI
Prof. Dr. Mehmet ŞEKER
Prof. Dr. Hakkı ACUN
Prof. Dr. Mustafa SAFRAN
Prof. Dr. Refik TURAN
Prof. Dr. Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ
Doç. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK
Doç. Dr. Ayşe YÜCEL ÇETİN
Doç. Dr. Çetin PEKAÇAR
Doç. Dr. Yaşar AYDEMİR
Yard. Doç. Dr. Süleyman SOLMAZ
Yard. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN
Yard. Doç. Dr. Nergis BİRAY
Yard. Doç. Dr. Turgut TOK
Yard. Doç. Dr. F. Ahsen TURAN
Yard. Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ
Yard. Doç. Dr. İsmail GÜLEÇ
Dr. Gülin Öğüt EKER

Teknik Yardımcı / Technical Assistant
Hatice ÜZMEZ

Kapak Düzeni / Tuncay BÜLBÜL
Ön Kapak Resmi: Balıkesir Alevi-Bektaşî köylerinden görüntüler.

ISSN 1306-8253

Dizgi ve Baskı/Typed and Printed by
Medivizyon, (0.312) 447 46 54 (pbx), Ankara
Gönderilen yazılar yayımlansın veya yayımlanmasın iade edilmez.
Dergimiz her üç ayda bir çıkmaktadır. Hakemlidir.
Yazıların bilimsel ve yasal sorumlulukları yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

Editör7
Erdebil Dergâhı'nın Anadolu Aleviliğindeki Yeri ve Erdebil Dergâhı'nda Uygulanan Bazı Dinsel Pratikleri İçeren Bir Risale / Filiz KILIÇ - Tuncay BÜLBÜL9
Osmanlı Döneminde Adana Sancağında Kurulan Tekkeler / Zaviyeler ve Türbeler / Mustafa ALKAN21
Denizli İlinde Boy Adlarından Kaynaklanan Orun Adları / Levent KURGUN33
Tarih İçinde Gagauz Selçuklu İrtibatı / Refik TURAN43
Şiir / Süleyman SEVEN50
Diyarbakır Türkmen Alevilerinde İrşat ve Kuşanma Töreni / Ahmet TAŞĞIN51
Şiir / Nesimi ŞAHİNDOKUYUCU60
Balıkesir Çepnilerinde Defin ve Defin Sonrası Bazı İnanış ve Uygulamalar / Halil İbrahim ŞAHİN63
Bektaşîlik ve Aleviliğin Tarihî Arka Plânı ve XIII. Yüzyılda Anadolu'nun Genel Bir Görünümü / Birol AZAR79
Abdalân-ı Rûm'dan Giresunlu Yakup Halife (Zaviyesi ve Derbendi) / Mehmet FATSA95
Şiir / Orhan Seyfi ŞİRİN114
"Şiiliğin Farklılaşma Sürecinde Cafer Es-Sadık'ın Yeri" / Cenk ÜÇER115
"Bütünleşen Evciler" / Coşkun KÖKEL123
Şiir / Arap Ali GAZİOĞLU126
Yazı Teslim Kuralları127

CONTENTS

Editör	7
The Importance of Erdebil Lodge in Anatolia Alevism and a Piöse Including Same Ritual Practicals Applied in Erdebil Lodge / Filiz KILIÇ - Tuncay BÜLBÜL	9
The Tekkes / Zaviyes and Turbes Established in Adana Province During the Ottoman Period / Mustafa ALKAN	21
Orun Names Originating from Branch Names in Denizli / Levent KURGUN	33
Gagauz and Seljuk Cönection in History / Refik TURAN	43
Poem / Süleyman SEVEN	50
Irşat and Put on Ceremony in Diyarbakır Turkaman Alevi / Ahmet TAŞĞIN	51
Poem / Nesimi ŞAHİNDOKUYUCU	62
Some Practice and Beliefs on Burial and Post - Burial in Balıkesir Çepnis / Halil İbrahim ŞAHİN	63
The Historical Background of Alevism and Bektashism and the General View of Anatolia in the XIIIth Century / Bırol AZAR	79
From Abdalan'ı Rum the Zaviye and Derbend of Caliph Yakup who is a Citizen of Giresun / Mehmet FATSA	95
Poem / Orhan Seyfi ŞİRİN	114
"The Importance of Cafer es-Sadık in the Process of Shi'ism's Being Different" / Cenkso ÜÇER	115
"Integrate Evciler" / Coşkun KÖKEL	123
Poem / Arap Ali GAZİOĞLU	126
Article Submission Guidelines	127

DENİZLİ İLİNDE BOY ADLARINDAN KAYNAKLANAN ORUN ADLARI

(Orun Names Originating from branch names in Denizli)

Levent KURGUN*

ÖZET

Yer adları, bir yerleşim yerinin tarihi kimliğinin ortaya konulması açısından oldukça büyük öneme sahiptir. Anadolu'nun Türkleşmesi sırasında akın akın Anadolu'ya gelen Oğuz Türklerinin yerleştikleri bölgeler ya mensubu buldukları boyun adıyla veya göç sırasında o obanın/aşiretin başında bulunan komutanın/beyin adıyla anılmışlardır. Bu durum Anadolu'daki Türk varlığını ortaya koyan en önemli göstergelerden birisidir. Bu yazıda, Türk yerleşiminin yoğun olarak görüldüğü Denizli ilindeki boy adlarından kaynaklanan orun/yerleşim yerleri adları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yer adı, boy adı, orun adı, Oğuz boyları.*

ABSTRACT

Settlement names have a great importance in expressing the settlement's historical identity. The regions of Oğuz Turks settling to Anatolia in the process of Anatolia's Turkicized are called with the name of the branch or with the name of the commander of the tribe during migration. This is one of the most important facts that expresses the existence of Turks in Anatolia. In this writing the matter is the names of Orun settlements originating from the branches of Denizli.

Key Words: *Settlement name, branch name, orun name, Oğuz branches.*

Denizli İli, Oğuzların Anadolu'ya gelmelerinden sonra yoğun Türk yerleşmelerine sahne olan bir bölgededir. Kaynaklarda Denizli yöresine 200.000 çadır Türkmen'in geldiği belirtilmektedir (Turan, 1996; Baykara, 1969). Bu nüfusun izleri, yer adları vasıtası ile günümüze kadar ulaşmıştır.

Denizli İli'nde bugün, birçok coğrafi nesne, boy, aşiret, oymak ve cemaat adı taşımaktadır. Bu türden adlar, *boy adı kökenli yer adları* başlığı altında ele alınmış, büyük oranda 1/25000 ölçekli haritalara dayanılarak, il sınırları içinde 681 boy adı kökenli yer adı tespit edilmiştir.

Boy adı kökenli yer adlarının büyük bir bölümü, 316 ad, orun** adlarından -yerleşim yeri adlarından- oluşturmaktadır. Bu yazıda, *boy adı kökenli orun adlarının* içinde *Oğuz Boylarının* adlarını taşıyanlar gösterilmeye çalışılacaktır.

Oğuzlar üzerine yapılan çalışmalarda, daha çok, bu konuda en geniş kaynaklardan biri olarak bilinen Faruk Sümer'in *Oğuzlar* (Sümer, 1980) adlı eserinde,

* Yard.Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, medele@gmail.com

** orun = yerleşim yeri

Denizli İli civarında 11 *Oğuz Boyunun* adını taşıyan 15 orundan bahsedilir. Bu orunların bir bölümü bugün mevcut değildir. Buna karşılık belirtilen eserde yer almayan orunlar da bulunmaktadır. Faruk Sümer'in eserinde Denizli İli'ndeki *Oğuz Boylarının* adlarını taşıyan orunları şu şekilde vermiştir¹:

Boyun adı	Adı	Vasfı	Sancağı	Kazası	Vergi nüfusu
Kayı (Sümer, 1980: 305)	1-Kayıyayla	Köy	Hamid	Göhlisar Karaağacı (Acıpayam)	132
	2-Kayı	Köy	Kütahya	Şeyhlü (Işıklı)	29
	3-Kayıcuk	Köy	Kütahya	Şeyhlü (Işıklı)	10
Bayat (Sümer, 1980: 307)	4-Bayad	Köy	Kütahya	Şeyhlü (Işıklı)	44
Yazır (Sümer, 1980: 308)	5-Yazır	Köy	Hamid	Göhlisar Karaağacı (Acıpayam)	110
Döger (Öger) (Sümer, 1980: 309)	6-Döger ili	Köy	Kütahya	Şeyhlü (Işıklı)	25
Dodurga (Sümer, 1980: 309)	7-Todurga	Köy	Hamid	Göhlisar Karaağacı (Acıpayam)	69
Avşar(Afşar) (Sümer, 1980: 310)	8-Kutluca Afşar	Köy	Hamid	Göhlisar Karaağacı (Acıpayam)	109
Karkın (Sümer, 1980: 313)	9-Karkın	Köy	Hamid	Göhlisar Karaağacı (Acıpayam)	99
Salur (Sümer, 1980: 318)	10-Salur	Köy	Kütahya	Şeyhlü (Işıklı)	24
Eymür(Eymir) (Sümer, 1980: 319)	11-Eymür	Köy	Kütahya	Şeyhlü (Işıklı)	31
	12-Eymür	Köy	Kütahya	Homa (Gümüşsu)	74
	13-Eymür	Köy	Menteşe	Tavas	-
Yüregir(Üregir) (Sümer, 1980: 322)	14-Yüregir	Köy	Kütahya	Homa (Gümüşsu)	50
İğdir (Sümer, 1980: 323)	15-İğdir	Köy	Kütahya	Şeyhlü (Işıklı)	58

Yazarın verdiği listelerde yer almayan, ancak bugün mevcut olan yerleşim yerlerini de şöylece sıralayabiliriz:

1. Beydilli "Beğdili" (Çivril ilçesine bağlı bir köy),
2. Çandır "Çavundur" (Çivril ilçesine bağlı bir köy),
3. Evkara "Karaevli" (Acıpayam ilçesine bağlı bir köy) ²,

¹ XVI. yüzyılda Denizli'de bir sancak teşkilatı bulunmamaktadır. Burada verilen liste, o devirlerde Denizli topraklarını paylaşan dört sancağa, Kütahya, Hamid (Isparta), Karahisar-ı Sahib (Afyon) ve Mentese (Muğla) sancaklarına, bağlı olduğu belirtilen adlara göredir.

² Bu köy, yüzölçümünün başında Acıpayam merkez ilçe ile birleşmiştir.

4. Eymir (Denizli merkez ilçeye bağlı bir köy),
5. Karahüyükafşarı(Acıpayam ilçesine bağlı bir köy),
6. Kay(ı)han (Denizli merkez ilçeye bağlı bir belde),
7. Kınıklı (Denizli merkez ilçeye bağlı bir belde),
8. Kınıkyeri (Çameli ilçesine bağlı bir köy),
9. Kumafşarı (Acıpayam ilçesine bağlı bir köy),
10. Yazır (Çal ilçesine bağlı bir köy),
11. Yuva “Yıva” (Çivril ilçesine bağlı bir köy),
12. Yüreğil (Serinhisar ilçesine bağlı bir köy),

Buna göre, Denizli yöresinde tarihte ve günümüzde mevcudiyeti tespit edilmiş on yedi Oğuz boyunun adlarını taşıyan yirmi yedi yerleşim yeri vardır. Bunları alfabetik sıra ile tanıtmaya çalışacağız:

AFŞAR³ (KARAHÜYÜKAFŞARI-KUMAFŞARI):** Afşar, *çevik* ve *avı seven* demektir. Kayıtlara göre bu boyun mensupları, tarih içinde önemli roller oynamış ve hükümdar çıkarmıştır. Bugün Denizli İli sınırları içinde, Anadolu’da en çok yer adı bırakan boyların içinde ikinci sırada bulunan Afşarlara ait iki orun bulunmaktadır: Karahüyükafşarı ve Kumafşarı. *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterleri’*nde, aşağı yukarı şimdiki Acıpayam İlçesi sınırları içerisinde gösterilen *Avşar* ve *Avşarı diğer* kayıtları bu iki *Afşar* yerleşimini işaret ediyor olmalıdır. İletişimde karışıklığı önlemek maksadıyla, *Afşar* köylerinden birine yörenin eski merkezi durumunda olan *Karahüyük’e* (Aykota, 1951: 113) yakınlığı sebebiyle *Karahüyükafşarı*, diğerine ise, Burdur’a bağlı Gölhisar ilçesi ile Acıpayam arasında doğal bir sınır olan “Kumkısık” sırtlarında yer alması sebebiyle *Kumafşarı* adı verilmiştir. Son nüfus sayımına göre, Karahüyükafşarı Köyü’nde 252 hanede 902, Kumafşarı Beldesi’nde ise, 480 hanede 1774 kişi yaşamaktadır.

Sümer’in listesinde adı geçen 109 vergi nüfuslu *Kutluca Afşar* ise, yine bu yörede yerleştiği belirtilen *Kutludoğmuş Cemaati* ile ilişkilendirilebilir. Bugün bu adı taşıyan bir orun bulunmamaktadır. Ancak tarihî kayıtlardaki hane ve nüfus oranlarına göre *Kutluca Afşar* adlı orunun *Kumafşarı* olması ihtimali vardır.

³ Boyları gösteren kelimelerin anlamları Faruk Sümer’in eserinden alınmıştır.

** Bugün resmî kayıtlarda boy adının hem *Afşar* hem de *Avşar* şekilleri kullanılmaktadır. Doğrusu, Dîvânü Lugâti’t-Türk’teki kayda göre *Afşar* olmalıdır

BAYAT: Oğuzlar'ın Bozoklar koluna bağlı olan Bayat boyunun Oğuz Han'ın altı oğlundan biri olan Gün Han'ın oğlunun soyundan geldiği tarihi kayıtlarda geçmektedir. *Bayat*, *beg~bey* kelimesi ile ilgili olarak *mutlu*, *yiyeceği bol* anlamına gelmektedir. Anadolu'da, tarihimizde Dede Korkut, Fuzulî gibi şahsiyetler yetiştirmiş olan Bayat boyunun adını taşıyan birçok orun bulunmaktadır. Bugün Çivril İlçesi'ne bağlı olan Bayat Köyü de bunlardan biridir. Faruk Sümer'in listesinde de yer alan bu köy, ilçe merkezine 22 km. mesafededir. Son nüfus sayımına göre 75 hanesinde 206 nüfus yaşayan köyün 1530 yılına ait *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterleri*'nde kayıtlı bulunan Bayat köylerinden birisi olduğu düşünülmektedir.

BEYDİLLİ: *Beydili~Begdili* kelimesi, *uluların sözleri gibi değerli* anlamına gelmektedir. *Reşidüddin'in Oğuznamesi*'ne göre hükümdar çıkararak beş boydan biri olarak zikredilen Begdili boyu, Oğuzlar'ın Bozok kolunu oluşturan dallardan Yıldız Han'a bağlıdır. Selçuklu Devleti'nin kuruluşuna ve Anadolu'nun fethine katılmış olan Beydili boyunun, Çivril yöresinde de yerleştikleri anlaşılmaktadır. Bugün, Çivril ilçesinin Işıklı bucağına bağlı olan Beydilli Köyü'nü kuranlar Oğuzlar'ın *Beydili* boyuna mensuptur. Faruk Sümer'in listesinde rastlayamadığımız köylerden biri olan Beydilli Köyünün adı, 1530 yılına ait *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterleri*'nde geçmektedir. İlçe merkezine 20 km. mesafede olan köyde son nüfus sayımına göre 140 hanede 527 nüfus yaşamaktadır.

ÇANDIR: Kayıtlarda *Çavuldur*, *Çavundur*, *Çavdur*, *Çavdır*, *Çandır* şekilleriyle kayıtlı olan bu Oğuz boyu, Üçoklar'ın Dağ Han koluna bağlıdır. Kelime, *şerefli*, *ünü yaygın* anlamına gelmektedir. Anadolu'da büyük nüfuslar halinde gelmedikleri belirtilen *Çavuldur~Çavundur* boyunun izlerine bugün Çivril yöresinde rastlanmaktadır. Türkçede sıkça görülen ses olayları sonucunda adı *Çandır*'a dönüşen bu boyun mensupları, bugün Çivril İlçesi, Gümüşsu Bucağı'na bağlı olan Çandır Köyü'nü de kurmuşlardır. Faruk Sümer'in listesinde yer almayan köy, 1530 yılına ait *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterlerinde de Çandır* adıyla kayıtlıdır. Çivril İlçe merkezine 42 km. mesafede olan köyde son sayıma göre 59 hanede 187 nüfus yaşamaktadır (Gülensoy, 1995: 168).

DÖĞER-İLİ: Döğer'in, kaynaklarda *bir araya gelenler*, *topluluk*, *birlik olanlar* anlamına gelen bir kelime olduğu belirtilmektedir. Oğuz Bozoklar'ın Ay-han Oğullarından olan Döğer boyu, İslamiyet'ten önceki Oğuzların tarihinde önemli

bir yere sahip oldukları gibi, Selçuklular zamanında da sözü geçen bir mevkiide idiler. Faruk Sümer'in listesinde adı geçen ve Şeyhlü (bugünkü Çivril'in Işıklı bucağı) kazasına bağlı olduğu belirtilen Döğeri-ili köyünün,1530 yılına ait *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterleri*'nde de Şeyhlü Kazasına bağlı olarak adı geçmektedir. Daha çok Orta ve Batı Anadolu'da yerleştikleri görülen Döğeri Boyu'nun, bugün Denizli İli sınırları içinde herhangi bir kaydına rastlanmamaktadır. Çivril yöresinde olması lazım gelen köy ise, eski tarihlerde terk edilerek kayıtlardan silinmiş olmalıdır. Bununla birlikte, bugünkü Beyağaç, Tavas ve Acıpayam İlçeleri arasındaki engebeli arazide bulunan bir mevkiin Döveri-önü adını taşıdığı görülmektedir ki, bu adın Döğeri Boyu ile olan ilgisi gayet açıktır. Nitekim yine 1530 yılına ait *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterleri*'nde de bu yörede kayıtlı Döğeri-ili köyleri bulunmaktadır.

EVKARA⁴: "Evi kara" şeklinden Evkara haline dönüştüğü görülen bu orun adının "Karaevli" boyunun adı ile olan ilişkisi açıktır. Karaevli Boyu, Oğuz Bozoklar'ın Ay-han Oğullarına bağlıdır. Faruk Sümer'in listesinde rastlayamadığımız bu ad, *evi -çadırı- kara olan* anlamında bir kelimedir. 1530 yılına ait *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterleri*'nde de herhangi bir kaydına rastlanmayan Evkara, bugün Acıpayam ilçe merkezinde *Çamlık* adını taşıyan bir mahalle konumundadır. Evkara'nın 20.yüzyılın başlarında müstakil bir köy olduğu kayıtlarda geçmektedir (Aykota, 1951: 9).

EYMİR (EYMÜR): Oğuzlar'ın Üçok koluna bağlı Dağ-Han Oğullarından olan Eymir (Eymür), Anadolu'da en çok yer adı bırakan boylardan biridir. Faruk Sümer'in kayıtlarına göre 71 orun, bu adı taşımaktadır. Eymür, *son derece iyi ve zengin* demektir. Bugün Denizli İli sınırları içinde bu boyla ilgili olduğu düşünülen dört orun vardır.

Bunlardan ilki, merkez ilçeye 40 km. mesafede olan Eymir Köyü'dür. Ancak bu köyün, Faruk Sümer'in eserinde, bağlı oldukları yerlere göre listelenen üç Eymir köyünden birisi olmadığı düşünülmektedir. Çünkü idarî sınırlar ve coğrafi konum bunu imkânsız kılmaktadır. Bu köyün, yöredeki diğer yerleşmelerde de olduğu gibi, Çal-Çivril yöresinden gelenler tarafından sonradan iskân edildiği akla daha yakın gelmektedir. Bugün yörede Eymir adını, bu şekli ile yaşatan tek orun olan Denizli merkez ilçeye bağlı bu Eymir Köyü'nde son sayıma göre 77 hanede 265 nüfus yaşamaktadır.

⁴ Ali Vehbi de **Acıpayam** (1951: 9) adlı eserinde Evkara ismini yöreye gelen Oğuz boylarının arasında sayar.

İkinci Eymir'in, bugünkü Çivril ilçesi sınırları içinde olması gerekirdi. Ancak bu adı taşıyan herhangi bir köy kaydına rastlanmamıştır. Buna karşılık, Çivril merkez ilçeye bağlı Emirhisar Beldesi'nin adını burada dikkate almak gerekir. Yakın tarihlerde Emircik ve Balçıkhisar köylerinin birleşmesi neticesinde belde statüsünü kazanan bu orunu oluşturan unsurlardan biri, Emircik, Faruk Sümer'in listesinde yer alan Eymir'lerden olsa gerektir. Emircik, 1530 yılına ait *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterleri*'nde Eymürcük şekli ile kayıtlıdır.

Üçüncü Eymir'in de bugünkü Çivril ilçesi Gümüşsu bucağı sınırları içinde olması gerekirdi. Köy, eski tarihlerde terk edilerek kayıtlardan silinmiş olmalıdır.

Sümer'in listesinde adı geçen bir diğer "Eymir" ise, bugünkü Tavas ilçesi sınırları içinde gösterilmektedir (Kütükoğlu, 2002). 1530 yılına ait *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterleri*'nde de Tavas Kazası'na bağlı olarak kayıt altına alınan bu köy, bugün Aydın İlçesi Karacasu İlçesi'ne bağlı Eğmir Köyü'dür.

Denizli'de Eymir adıyla ilgili olan iki orun daha bulunmaktadır: Çivril İlçesi'ne bağlı *İmrallı Köyü* ve Honaz İlçesi'ne bağlı *Emirazizli Köyü*. İmrallı Köyü 1530 yılına ait *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterleri*'nde *Eymür* *Alilü* şekli ile kayıt altına alınmıştır. Şeyhlü (Işıklı)'ye bağlı olarak gösterilen köy bugün Çivril'e bağlıdır. Köyde son sayıma göre 100 hanede 190 kişi yaşamaktadır. Emirazizli Köyü ise, yine 1530 yılına ait *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterleri*'nde *Eymür* *Azizlü* adı ile Honaz Kazası'na bağlı olarak gösterilmektedir ki, köy bugün de Honaz İlçesi'ne bağlı olarak varlığını devam ettirmektedir.

İĞDIR: Kaynaklarda *iyilik, büyüklük ve yiğitlik* anlamlarına geldiği belirtilen bu kelime, Oğuz boy adlarından biri olarak kullanılmaktadır. Bu boyun adı bir kayıta da Yigdir şeklinde geçmektedir. Oğuzlar'ın Üçoklar koluna bağlı Dağ-han Oğullarından olan İğdir boyuna, tarihî ve coğrafî kaynaklarda çok az rastlanmaktadır. Daha çok Anadolu'nun güney ve batı bölgelerine yerleştikleri ifade edilse de, mevcut orun adlarından daha geniş bir alana yayıldıkları anlaşılan bu boyun mensupları, Çivril yöresinde de bir köy kurmuşlardır. Çivril-Uşak karayolu üzerinde aynı adı taşıyan yokuşun başında bulunan İğdir Köyü, Çivril ilçe merkezine 3 km. uzaklıktadır. Bu köyün kayıtlarına 1530 yılına ait *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterleri*'nde de rastlanmaktadır.

KARKIN: Kelime anlamı, kayıtlara göre *çok ve doyuran* aştır. Kelime Garkın, Karkun ve Kargun şekilleriyle de yazılmıştır. Oğuz tarihinde önemli rol oynamış boylardan biri olan Karkınlar, Oğuzlar'ın Bozoklar koluna bağlı Yıldız Han

Oğullarındandır. Karkınlar'a ait 16.yüzyılda Anadolu'da 62 yer adı bulunmaktadır. *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterleri*'nde bugünkü Acıpayam İlçesi'ne bağlı bir köy olarak gösterilen Karkın, bugün Acıpayam ilçesi, Yeşildere beldesine *Garkın* adıyla bağlı bir mahalle durumundadır. Garkın'da son nüfus sayımına göre 37 hanede 113 kişi yaşamaktadır.

KAYI: Oğuzlar'ın Bozoklar koluna bağlı Günhan Oğullarından olan Kayı Boyu, Türk tarihinde hükümdar çıkaran Oğuz boylarının en başında zikredilir. Osmanlı İmparatorluğu'nu kuranlar bu boyun mensuplarıdır. Anlamı *sağlam* olan bu kelimeyi boylarına ad olarak kullanan Kayılara ait Anadolu'da çok sayıda yer adı bulunmaktadır. Sümer'in tespitlerine göre Denizli yöresinde üç *Kayı* köyü bulunmaktadır. Bunlardan ikisi, Çivril İlçesi (veya Çal, Bekilli ya da Baklan) sınırları içinde olması gereken, 29 vergi nüfusu olan *Kayı Köyü* ile 10 vergi nüfuslu *Kayıcuk Köyü*'dür. Günümüzde, yörede bu adlarla ilişkili herhangi bir orunun bulunmamasına rağmen, en azından birinin, Çal-Bekilli Yolu üzerinde bulunan ve bugün *Kayı Pazarı* adıyla bilinen yerde olması kuvvetli bir ihtimaldir. Tuncer Baykara'nın, bu yörede yoğun bir *Kayı* nüfusunun bulunduğunu belirtmesi de bununla ilgili olmalıdır.

Diğer *Kayı* köyü ise, kayıtlara göre 132 vergi nüfuslu *Kayıyayla*'dır ki, Acıpayam İlçesi sınırları içinde gösterilen bu orun bugün mevcut değildir.

Şunu da belirtmek gerekir ki, *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterleri*'ndeki kayıtlara göre bugünkü merkez ilçe sınırları içinde bulunması gereken *Kayı Yörükleri Cemaati* ile *Kayıhan Beldesi* arasında da bir ilgi kurulabilir.

KINIK: *Her yerde değerli olan* anlamı verilen bu kelimeyi ad olarak alan bu boy, Oğuzlar'ın Üçok kolundan Denizhan Oğullarına bağlıdır. İçinden Selçuklu Hanedanını çıkaran Kınıklar'a ait birçok orun adı vardır. Denizli İli merkez ilçeye bağlı olan *Kınıklı Beldesi*'nin ilk sakinleri de bu boya mensuptur. XVII. yüzyıl kayıtlarından itibaren takip edilebildiği belirtilen Kınıklı beldesinde son nüfus sayımına göre 2958 hanede 15271 kişi yaşamaktadır.

Tarihi kayıtlarda adına rastlanmayan bir diğer Kınık köyü ise, Çameli İlçesi'ne bağlı *Kınıkyeri Köyü*'dür. Çameli ilçe merkezine 20 km uzaklıkta olan köyde, son sayıma göre 110 hanede 351 nüfus vardır.

SALUR: Kelime, *her yerde kılıcıyla iş görebilen* anlamını taşımaktadır. Salur Boyu, Oğuzların içinde önemli bir yere sahiptir. Hatta Dede Korkut Hikâyeleri'nde

en şereflî boyun *Salurlar* olduğu belirtilmektedir. Bu boyun mensuplarının kurdukları orunlar arasında, Sümer'in listesine göre, Şeyhlü (Işıklı) kazasına bağlı olduğu kaydedilen bir köy bulunmaktadır. Bugün Çivril İlçesi sınırları içinde Salur adını taşıyan bir köy yoktur. Köy eski tarihlerde terk edilerek kayıtlardan silinmiş olmalıdır.

TODURGA: Oğuzlar'ın Bozoklar koluna bağlı Ayhan Oğullarından olan Todurgalar, Anadolu'nun çeşitli yerlerini mesken tutmuşlardır. Kelime anlamı *yurt almak ve yönetmek (yurt alan ve yöneten)*'tir. Bu kelime *Dodurğa, Doturğa, Toturğa* imlalarıyla da yazılmıştır. Denizli İli sınırları içinde de Todurga bulunmaktadır. Sümer'in listesinde 69 vergi nüfusuna sahip olarak gösterilen *Todurga Köyü*, bugün Acıpayam İlçesi'ne bağlı *Dodurgalar'*dır. Yakın zamanımıza kadar *Aşağıdodurga* ve *Yukarı Dodurga* adları ile iki yakın muhtarlık iken 1972 yılında *Dodurgalar* adı ile belediyelik olmuştur. Son nüfus sayımına göre *Dodurgalar'*da (Muza Mahallesi ile birlikte) 542 hanede 2173 kişi yaşamaktadır.

YAZIR: Yazır kelimesi *çok ülkeye sahip* demektir. Anadolu'nun Oğuzlar tarafından alınmasında ve yurt hale getirilmesinde önemli rol oynadığı belirtilen bu Oğuz boyu, Bozoklar'ın Ay-han Oğullarındandır. Daha çok Anadolu'nun ortasında ve batısında yerleştikleri görülen bu boyun mensupları Denizli civarında da iki orun kurmuşlardır. Birincisi, Sümer'in listesinde de yer alan 110 vergi nüfuslu Yazır köyüdür ki, bugün Acıpayam ilçesi'ne bağlı bir belde konumundadır. Beldede son nüfus sayımına göre 408 hanede 2097 kişi yaşamaktadır.

İkinci Yazır köyü ise, Sümer'in listesinde yer almamaktadır. Ancak *Kütahya Sancağı Şeyhlü Kazası'*na bağlı olan *Yazır (Yazırlu)* köyünün Bugün Çal ilçesi sınırları içinde olan Yazır köyü olduğu düşünülebilir. Son nüfus sayımına göre köyde 60 hanede 140 kişi yaşamaktadır.

YIVA (YUVA): *Derecesi hepsinden üstün* anlamıyla kullanılan kelime, aynı zamanda, Oğuzlar'ın Üçoklar koluna bağlı Denizhanoğullarına bağlı bir boyun adıdır. Sümer, bu boyun adının kayıtlarda *Iva, İva, Yava*, imlalarıyla da geçtiğini belirterek adın bugünkü *Yuva* köyleriyle de ilgili olduğunu söylemektedir (Sümer, 1980: 266). Dolayısıyla, Çivril ilçesi Işıklı bucağına bağlı bir köy olan *Yuva Köyü'*nün de Yıvalar'la ilgisi olduğu düşünülmektedir. *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterleri'*nde de *Yuva* adıyla kayıtlı olan köyde son nüfus sayımına göre (İbanlar Mahallesi ile birlikte) 135 hanede 465 kişi yaşamaktadır.

Aynı defterlerde Honaz'a bağlı bir *Yuvalu* köyünden daha bahsedilmektedir ki, bugün böyle bir köyün kaydına rastlanmamaktadır.

YÜREĞİR (YÜREĞİL): Kelime, *daima iyi ve düzen kurucu* anlamına gelmektedir. Kayıtlarda *Üreğir* şeklinde de geçmektedir. Kelime bugün *Yüreğil* ya da *Üreğil* şekillerinde kullanılmaktadır. Yüreğirler (ya da diğer imlası ile Üreğirler), bağlı buldukları Üçoklar'ın hâkim boyu idiler. *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterleri*'ndeki kayıtlarda da geçen *Yüreğir Köyü*, bugün Serinhisar İlçesi'ne bağlı Yüreğil Köyü'dür. Yatağan Beldesi ile iç içe geçmiş olan Köyde son sayıma göre 195 hanede 729 nüfus bulunmaktadır.

Sümer'in listesinde Kütahya Sancağı Homa (Gümüşsu) kazasına bağlı olduğu belirtilen 50 vergi nüfusu *Yüreğir* köyünün ise, bugünkü Çivril ilçesi sınırları içinde olması gerekirdi. Ancak kaydına rastlanmamaktadır. Bu orunun, Afyonkarahisar'ın Dazkırı ilçesi'ne bağlı *Yüreğil Beldesi* olması muhtemeldir.

Denizli iline, yukarıda belirtildiği gibi, on yedi Oğuz boyu gelmiş ve yerleşmiştir. Ancak gelen bütün boyların, yaşadıkları yerlere kendi adlarını verdikleri söylenemez^{***}. Bu sebeple, yöreye gelen Oğuz boylarının sayısının daha da fazla olduğu ihtimali de uzak değildir.

Acıpayam yöresinde, Oğuz boylarının adlarını taşıyan on orun vardır. Bu orundan bugün, yedisinin muhafaza edildiği görülmektedir. Bunlardan *Yüreğil*, Serinhisar ilçesi sınırları içinde, *Kınıkyeri* Çameli ilçesi sınırları içinde, diğer beş orun da Acıpayam ilçesi sınırları içindedir. Kayıtlarda var olan ancak bugün mevcut olmayan Kayıyayla, Kutlucaafşar ve Evkara'dan ise sadece sonuncusunun, bir mahalle olarak kaldığı görülmektedir.

Çal-Çivril yöresinde ise Oğuz boylarının adlarını taşıyan, kayıtlara geçmiş on üç orun mevcuttur. Ancak bu yörede, aşınma daha fazla olmuş, bugün on üç addan sadece altısı kalmıştır. Bu orunlardan *Yazır*, Çal ilçesi sınırları içinde, diğerleri, Çivril ve Çivril'e bağlı bucak merkezleri sınırları içindedir. *Döğeri*li, iki adet *Eymür*, *Kayı*, *Kayıcuk*, *Salur* ve *Yüreğir* köylerinin bugünkü idarî sınırlar içinde kayıtlarına rastlanmamıştır.

Denizli yöresinde ise Oğuz boylarının adlarını taşıyan üç orun mevcuttur. Bunlardan *Kayhan* ve *Kınıklı*, Denizli merkez ilçe ile birleşmiş durumdadır. *Eymir*

^{***} Meselâ, yapılan derlemelerde, Çivril'e bağlı Koçak köyünde oturanlar kendilerini "İğdiroğulları" adını taşıyan bir sülaleye bağlamaktadır. Bunun gibi, Denizli (Dengizli) adını taşıyan ve Denizli adı ile yakından ilgisi olduğu düşünölebilecek olan cemaatin, Beğdili boyuna bağlı olduğu kaydedilmektedir (Türkay, 1979)

ise, merkez ilçenin 40 km. uzağında, dağlık bir arazide bulunmaktadır. Bu orunların, XIII. yüzyılda Denizli yöresinde müstakil bir beylik kurmuş olan İnançoğulları zamanında Denizli yöresine yerleşmiş olan boylar tarafından kurulduğu düşünülebilir.

Oğuz boylarının adlarını taşıyan orunların, bugünkü idarî sınır düşünülecek olursa, Acıpayam ve Çal-Çivril bölgelerinde yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Bu durum, Denizli'nin Oğuzlar tarafından yurt edilmesi zamanında hangi yolların kullanıldığını da göstermektedir.

Denizli'nin diğer ilçelerinde Oğuz boylarının adlarını taşıyan orunlara rastlanmaması, yörenin Oğuzlar tarafından iskân edilmemiş olduğunu düşündürmemelidir. Aksine, Acıpayam, Çal ve Çivril yörelerindeki adların çokluğu, diğer ilçelerde de Oğuz boylarının adlarını taşıyan orunların olabileceğine bir işarettir. Yaptığımız (Kurgun, 1997-2002) ve yapılacak olan araştırmalar sonucunda bununla ilgili daha ayrıntılı bilgiler ortaya çıkacağı düşüncesindeyiz.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

- 166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri. (1995). (Dizin ve Tıpkıbasım). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri. (1993). (Dizin ve Tıpkıbasım). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

İlk El Kaynaklar

- Divânü Lugâti't-Türk. (1990). Tıpkıbasım. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Türkiye'de Meskün Yerler Kılavuzu. (1946). Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.

Araştırmalar

- AYKOTA, Ali Vehbi. (1951). Acıpayam. Ankara: Çankaya Matbaası.
- BAYKARA, Tuncer. (1969). Denizli Tarihi II. Kısım. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- GÜLENSOY, Tuncer. (1995). "Orta Asya'daki Türk Yer Adlarının Anadolu'daki İzleri". Milliyetçilik ve Milliyetçilik Tarihi Araştırmaları V. İlmî Kongresi, Tarih Boyunca Anadolu'da Türk Nüfus ve Kültür Yapısı (Tebliğler), Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
- KURGUN, Levent. (1997). Denizli İli Yerleşim Yerleri Adları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KURGUN, Levent. (2002). Denizli İli Yer Adları. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat. (2002). XVI. Asırda Tavas Kazasının Sosyal ve İktisadî Yapısı. İstanbul: Seçil Ofset Matbaacılık.
- SÜMER, Faruk. (1980). Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları. İstanbul: Ana Yayınları.
- TURAN, Osman. (1996) Selçuklular Zamanında Türkiye. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- TÜRKAY, Cevdet. (1979). Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler. İstanbul